

Sibelius Jan (1865-1957)

Sibelius to najstynniejszy skandynawski symfonik [XX wieku](#). Był czołową postacią fińskiego życia muzycznego i przyniósł swemu krajowi światowy rozgłos

Johan Julius Christian Sibelius urodził się 8 grudnia 1865 roku w Hämeenlinna w Finlandii, która była wówczas częścią rosyjskiego imperium. Jego ojciec był wojskowym lekarzem chirurgiem. Po śmierci ojca wychowaniem zaledwie trzyletniego Janne zajęły się matka i babcie. Chłopiec wczesnie objawił muzyczny talent — w wieku czterech lat próbował wygrywać [akordy](#) i melodie na [fortepianie](#). Już w latach podstawowej szkolnej edukacji grał na fortepianie i skrzypcach oraz marzył, by zostać koncertującym wirtuozem. Pilnie uczył się także łaciny, greki i literatury skandynawskiej. W kraju, w którym językiem urzędowym był szwedzki, a fińskiego używał głównie prosty lud, uczęszczał bowiem do szkoły z wykładowym językiem fińskim.

Pierwszym utworem Sibeliusa była miniatura na [wiolonczelę](#) i [skrzypce](#) pt. *Vattendroppa (Kropla wody)*, powstała ok. 1875 roku. Początkowo komponował właśnie takie drobne kompozycje [kameralne](#), przeznaczone do domowego muzykowania. Po maturze w 1885 roku Sibelius — za radą wuja — zapisał się na wydział prawa uniwersytetu w Helsinkach. Od początku wiadomo było jednak, że na tym nie poprzestanie. I rzeczywiście — uczył się gry na skrzypcach u Mitrofana Wasiliewa i Hermanna Csillaga oraz teorii, [kontrapunktu](#) i harmonii u Martina Wegeliusa w helsińskim Instytucie Muzycznym. Wkrótce lekcje teorii przekształciły się w lekcje kompozycji. W orkiestrze uniwersyteckiej Sibelius grał natomiast jako skrzypek, chwalony zresztą za świetną technikę. Dorobek początkującego twórcy wzbogacił się w tym czasie o m.in. [trio](#) fortepianowe *Lovissa* oraz [wokalnoinstrumentalną Serenadę](#). Studia w Helsinkach ukoronował kompozytor dziełami kameralnymi — [suitami](#) na trio smyczkowe oraz *Kwartetem smyczkowym a-moll*, po czym zdecydował się na dalsze kształcenie w Berlinie.

Uzyskawszy stypendium, został tam uczniem Alberta Beckera. Nie czuł się jednak dobrze w pesymistycznej i konserwatywnej atmosferze Berlina, więc w 1890 roku postanowił przenieść się do Wiednia, gdzie studiował pod kierunkiem Roberta Fuchsa i Karla Goldmarka. Z zapałem włączył się w życie muzyczne miasta, miał okazje wysłuchać

Tristana i Izoldy [Wagnera](#), a także *III Symfonii* [Brucknera](#), którego uważał z największego żyjącego kompozytora. W tym czasie studiował fińską muzykę ludową i rytmy *Kalewali*, planując za pośrednictwem tych inspiracji wnieść do swej muzyki element oryginalności. W 1891 roku napisał *Uwerturę* E-dur oraz *Scène de Ballet* wykonane pod batutą Roberta Kajanus na publicznym koncercie. Zaczął też realizować swój największy jak dotąd projekt — dzieło orkiestrowe do sagi *Kullervo* z fińskiego eposu narodowego — *Kalewali*, lecz poważna choroba przerwała pracę, którą podjął znów dopiero wiosną 1892 roku, już po powrocie do Finlandii. Wykonanie tego gigantycznego dzieła w pięciu częściach na orkiestrę, chór męski oraz sopran i baryton przyniosło mu wówczas wielki sukces.

W tym samym roku Sibelius ożenił się z Aino Järnefelt, pochodzącą z jednej z najbardziej wpływowych rodzin Finlandii i rozpoczął pracę w konserwatorium w Helsinkach. Po premierach poematu *En Saga* oraz suity i uwertury *Karelia* Sibelius zaczął być traktowany jako czołowy fiński kompozytor. W 1896 roku powstała z kolei oparta na *Kalewali* suita *Lemminkäinen*, która została uznana przez krytykę za najlepsze dotąd dzieło kompozytora.

W 1897 roku przyznano Sibeliusowi 10-letni grant artystyczny, wypłacany początkowo w wysokości 3000 marek rocznie (współcześnie odpowiada to kwocie 11 000 euro), który równał się półrocznej pensji uniwersyteckiego profesora. Później wypłaty te przekształcono w pensję dożywotnią.

Rok 1899 przyniósł dwa ważne dzieła Sibeliusa — *I Symfonię* oraz słynny [poemat symfoniczny](#) *Finlandia*. Jego geneza tkwi w muzyce napisanej do wystawy obrazów patriotycznych (szósty obraz, pt. *Suomi herää*, co znaczy *Finlandia przebudzona*) jako głos protestu wobec znacznego ograniczenia przez cara Mikołaja II autonomii Wielkiego Księstwa Finlandii. W tym też czasie, używając kart wizytowych swego wuja, Sibelius zaczął używać imienia Jean.

Jan Sibelius, Finlandia

W pierwszej dekadzie XX wieku Sibelius stał się ważną postacią w całym świecie muzycznym. Jego sławę podsycały liczne wykonania jego dzieł za granicą. Prowadził je często Robert Kajanus, ale i sam kompozytor chętnie podróżował, odwiedzając m.in. ponad 30 razy Berlin i kilkakrotnie Anglię. W 1901 roku Sibelius napisał *II Symfonię*, a dwa lata później swój jedyny koncert skrzypcowy. W 1903 roku zbudował w Järvenpää koła Helsinek rezydencję nazwaną Ainola od imienia swej żony, gdzie mieszkał do końca życia.

Styl muzyczny Sibeliusa, początkowo mocno ugruntowany w tradycji późnoromantycznej, od początku wyróżniał się indywidualnymi rozwiązaniami w zakresie [kolorystyki](#) i rozwoju motywicznego oraz wybitnie narodowym etosem. Dojrzałe dzieła symfoniczne dowodzą dalszego rozwoju elementów indywidualnego stylu kompozytora i obfitują w bezprecedensowe zestawienia instrumentów, zaskakujące zwroty harmoniczne i zróżnicowane emocje. Przyciemnienie nastroju w muzyce Sibeliusa z początku drugiej dekady XX stulecia postrzega się jako przejaw kryzysu zdrowotnego, gdyż w 1908 roku kompozytorowi usunięto groźny guz krtani.

Od czasu *IV Symfonii* (1911) subtelne cieniowanie harmoniczne i instrumentacyjne stało się w dziełach Sibeliusa jeszcze bardziej wysublimowane. Fińska mitologia i natura zainspirowały takie [poematy symfoniczne](#), jak *Luonnotar* (1913), *Aallottaret (Oceanidy)* — prawykonany w 1914 roku podczas pobytu twórcy w Stanach Zjednoczonych — czy *Tapiola* (1926).

Lata I wojny światowej spędził Sibelius w Finlandii, pracując nad trzema wersjami swej *V Symfonii*. Po skomponowaniu *VI* i *VII Symfonii* (1922-1924) oraz *Tapioli* — utworów uważanych kwintesencją jego twórczych aspiracji — w zasadzie zaprzestał komponowania. Był wobec siebie coraz bardziej krytyczny i coraz bardziej odizolowany od świata. Próbował jeszcze napisać *VIII Symfonię*, ale zaawansowane szkice do niej spalił wraz ze swymi innymi niedokończonymi dziełami ok. 1945 roku. Przez 30 lat skupiał się głównie na dokonywaniu korekt i transkrypcji swych dzieł. Zmarł 20 września 1957 roku w wyniku udaru mózgu. Podczas uroczystości pogrzebowych hołd kompozytorowi oddało ponad 17 000 ludzi.

dr hab. Iwona Lindstedt

Ciekawostki

Sibelius był dobrym pianistą, często improwizował na fortepianie i używał tego instrumentu w procesie komponowania. Nie był jednak całkowicie usatysfakcjonowany jego brzmieniem — żałował, że *fortepian nie śpiewa*.

Sibelius był miłośnikiem tytoniu i alkoholu. Ma to związek z psychologią i zdolnościami synestetycznymi kompozytora. Zapach cygara był jednym z nielicznych wspomnień o ojcu, a i Sibelius nieustannie roztaczał go wokół siebie. Z kolei sos z

czerwonego wina podawany piezonego ptactwa kojarzył mu się z *radosnym, czerwonym kolorem C-dur*.

W swoich szkicownikach Sibelius notował nie tylko [nuty](#), lecz także obliczenia finansowe, fragmenty korespondencji, a nawet sugestie menu, jak np. — wedle jednego z zapisków — *grillowana ryba, ziemniaki z masłem i pietruszką, sos: masło, cytryna, koperek, pietruszka, szczypiorek i olej*.